Landningsskyldigheten och oönskade bifångster som kastas

Eller vilket fiskeriproblem löser kameror ombord på fartygen som fiskar kräfta och fisk i Kattegatt och Skagerrak?

Fångster av arter som saknar värde för fiskaren kastas rutinmässigt. Historiskt har det också varit förbjudet att landa otillåten fångst. Det kan ha gällt individer av otillåten storlek eller fångster av arter för vilka det saknades ranson eller kvot. För vissa arter var så kallad high-grading mycket vanligt. Det vill säga att fiskaren gjorde sig av med mindre värdefull fångst för att inom sin ranson göra plats för storlekar som betingade ett högre pris vid landning. Den rådande förvaltningsmodellen var under lång tid utkastdrivande.

Detaljerade uppgifter om yrkesfiskets fångster har samlats in ombord på svenska fiskefartyg sedan 1990-talet. Från 2002 regleras provtagningen av EUs datainsamlingsförordningar. Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för datainsamlingen men den genomförs av personal från Sveriges Lantbruksuniversitet, institutionen SLU Aqua.

Datainsamlingen ombord på fartygen är nödvändig för sådana bedömningar av fiskebeståndens status som ska ligga till grund för rådgivning och beslut om fångstkvoter. Provtagningen ger också information om den negativa miljöpåverkan som utgörs av utkast av oönskad fångst.

Arbetet med att bestämma mängden utkast av oönskad fångst ombord på fartygen genomförs enligt följande: SLU väljer ut ett antal båtar per fiske och kvartal för provtagning. Urvalet görs slumpvis och är viktat på båtens aktivitet föregående år, d.v.s båtar som fiskar mycket har större sannolikhet att bli valda än båtar som fiskar lite. En fångstresa per utvald båt provtas per kvartal. så många tråldrag som möjligt provtas.

Mängden utkast uppskattas för alla arter i de provtagna tråldragen. Detta görs genom att fångsten sorteras och samlas upp i korgar. Alla korgar räknas, och vanligtvis provtas tre korgar per tråldrag. Dessa korgar sorteras och mängden per art registreras. Alla arter och individer längdmäts.

För vissa arter samlas data för åldersfördelning från utkastet och individuell vikt för beräkning av medelvikt per åldersklass. Den delen av fångsten som landas registreras per art och längdmäts. Det sammanlagda utkastet räknas slutligen upp med hjälp av mått på fiskeansträngningen till att gälla hela fiskeflottan.

Förvaltningen reformeras

För att komma till rätta med utkastproblematiken stod det inom EU klart kring 2010 att fiskeripolitiken behövde reformeras i grunden. Den allmänna opinionen, både i Sverige och andra länder inom EU, var starkt emot det som på goda grunder uppfattades som resursslöseri. Det folkliga motståndet mot det förhärskande misshushållningen hade manifesterats i den offentliga debatten under många år. Ett paradigmskifte var oundvikligt, det var uppenbart att fiskets framtid stod på spel och att många bestånd var på väg mot kollaps. Fiskets negativa miljöpåverkan stod på den politiska dagordningen.

Resultatet av reformen blev den så kallade landningsskyldigheten som skulle göra slut på utkastproblematiken och skapa incitament för mer skonsamma och selektiva redskap. Inför det

svenska genomförandet av reformen samanställde SLU en redovisning av historiska svenska utkast i rapporten ” Atlas över svenskt kust- och havsfiske 2003-2015” (Aqua reports 2018:3).

För fiske efter kräfta och fisk med bottentrålar i Skagerrak och Kattegatt redovisade SLU mycket stora oönskade fångster. Drygt hälften av den fångande kvantiteten kastades. Exempelvis kastades i storleksordning upp mot 80% av all torsk, 85% av all vitling och 70% av all rödspätta.

Sekretariatet för skonsamma och selektiva redskap inrättades 2014 Selektivt och skonsamt fiske | slu.se. Narrativet för sekretariatets arbete är ”fiske som fångar rätt arter av rätt storlek vid rätt plats och vid rätt tidpunkt”. En redovisning från sekretariatet från 2024 som avhandlar försök om ”Absolut selektivitet i västerhavstrålar” konstaterar att vid fiske efter kräfta och fisk har den trål som används minst den bästa selektiviteten.

Oönskade fångster, landningsskyldighet och utkast 2018-2025

SLU lämnar ut data i aggregerad form efter förfrågan. Under pandemiåren 2020 och 2021 genomfördes ingen datainsamling ombord på fartygen. Återstår data för 6 år för att utvärdera hur det hittills gått med genomförandet av reformen. Reformen som skulle minska utkasten och skapa incitament för mer skonsamma och selektiva redskap genom att ställa krav på landnings- och redovisningsskyldighet för all fångst av förvaltade arter.

Under de här åren landades, vid svenskt fiske efter kräfta och fisk i Kattegatt och Skagerrak, totalt 11331ton enligt näringens redovisning för fiskerikontrollen i loggböcker och landningsnoter som Havs- och vattenmyndigheten samlar in och ansvarar för. Av detta utgjorde landningar betingade av landningsskyldigheten 34 ton, det vill säga 3 promille. SLU beräknade utkasten till totalt 6839 ton, det vill säga nästan 40 % av den totala fångsten kastas och redovisas inte i loggböcker och avräkningsnotor. Konsekvensen av landningsskyldigheten redovisas i loggböckerna som ”Below legal size”. Sådana landningar uppgick till några få promille av det som faktiskt fångas.

Fångster i ton från svenskt fiske med bottentrål efter kräfta och fisk i Kattegatt och Skagerrak, 2018-2019 och 2022-2025:

	Landad legal fångst	Kastad fångs	Below legal size
2018	2 171	974	< 5
2019	1 813	940	< 5
2022	1 419	1 063	< 6
2023	1 814	1 208	< 10
2024	2 090	1 296	10
2026	1 989	1 355	0

Resultaten från datainsamlingen ombord på fiskefartygen, som är skattefinansierad och för vilken förvaltningsmyndigheten är ansvarig, saknar publik redovisning. SLU redovisar utkastestimaten återkommande till förvaltningsmyndigheten inom diverse rådgivningsuppdrag. Till exempel som stöd till fördelningen i det demersala systemet.

Men det saknas årlig officiell rapport eller liknande. Data skickas också till olika internationella databaser hos internationella havsforskningsrådet (ICES) och den ekonomiska rådgivande kommittén (STECF), samt till en del andra intressenter för miljöcertifiering som MSC (Marine Stewardship Council). Uppgifter om hur data används av förvaltningsmyndigheten vid fördelningen av fiskerättigheter eller i kontrollsyfte redovisas inte offentligt.

Ingenting tyder på att förhållandena kommuniceras med eller får några konsekvenser för näringen.

Vilket fiskeriproblem löser kameror ombord på fartygen?

Den officiella statistiken över svenska landningar av fisk och skaldjur från Kattegatt och Skagerrak ökade sakta men säkert under 1900-talet fram till ungefär 1970. Därefter minskade de kraftigt för alla arter av fisk fram till i de senaste 10 årens nivåer. Landningarna av fisk är i dag bara några få procent av vad de en gång var. Den enda art som visar en uppgång är havskräfta, landningarna är i dag flera gånger större än de var kring 1980, (”Svenskt Fiske i historiens ljus, Aqua reports 2017:7). Till saken hör också det förhållandet att ett avtal från 1932 med Danmark ger båda ländernas fiskare tillträde till varandras vatten. Det danska fisket är betydligt större än det svenska och uppvisar samma utveckling, landningarna minskar.

Oönskad bifångst har alltid förekommit i fisket. Men har historiskt inte uppmärksammats som något problem. Sådan fångst som inte kunnat användas och säljas för mänsklig konsumtion har använts som djurfoder eller för fiskmjölsframställning. Dessutom innebar olika prisgarantier att stora partier blev föremål för återtag och destruktion.

Fångst som inte kunnat försäljas ingår inte i den officiella statistiken över landningar. Vi vet egentligen inte riktigt hur stora fångster som förekommit sedan statistiken började produceras i slutet av 1800-talet.

Dessutom saknas uppgifter om husbehovsfiske och oredovisat binäringsfiske. I den mån redovisade landningar verkligen beskriver fiskets omfattning på olika geografiska skalor, vilket de i viss mån gör, ska det ändå sägas att kunskapen om hur stora bestånden var som gav upphov till fångsterna inte ens är rudimentär.

De referenser vi har för att bilda oss en uppfattning om potentialen och förstå vår egen påverkan går knappast tillbaka mer än 30-40 år. Vi vet egentligen alldeles lite för att kunna fatta beslut som går att konsekvensbeskriva baserat på tillgänglig information. Det vi med säkerhet kan säga är att vi fiskat alldeles för mycket under allt för lång tid.

Fiskbestånden i svenska havsområden är på väg mot eller i värsta fall över gränsen för kollaps. Åldersfördelningen i bestånden är förskjuten mycket långt mot yngre och mindre individer. Vårt fiske har skapat ett evolutionärt tryck som gynnar tidig könsmognad och långsam tillväxthastighet. Många lokala populationer är förmodligen ödelagda.

Frågan är om industriell livsmedelsproduktion baserad på vilda bestånd av fisk, genomförd från flytande fabriker genom massiv jakt med mycket stora trål-redskap, kan vara vad vi menar med ekonomiskt och socialt hållbar? För Kattegatt och Skagerrak tror jag att den frågan sedan länge är besvarad med nej. Att hantera och ta vara på bifångsterna ombord på fartygen kommer att ge upphov till kostnader som näringen och konsumenterna inte kommer att kunna hantera. En död fisk som släpats och stressats under flera timmar i en trål förblir en död fisk även om den filmas innan den kastas.